

LIBRIS

We know
books

Coordonatoare Corint Clasici ai literaturii
IULIA-CRISTIANA STAN

F. SCOTT FITZGERALD

Marele Gatsby

Ediția a II-a

Traducere din limba engleză și note de
SIMONA GOȘU

Studiu introductiv de
ANCA PEIU

CORINT

CLASICI AI LITERATURII

recunoscuse pentru prima dată lumina verde de la capătul digului de pe țărmul casei lui Daisy. Bătuse un drum lung până la peluza aceasta albastră și probabil că visul i se păruse atât de aproape, încât își închipuise că nu avea cum să nu îl atingă. Nu știa că visul era deja în urma lui, că trecuse deja pe lângă el, lăsându-l undeva, în bezna nesfârșită de dincolo de oraș, unde câmpiile întunecate ale acestei țări nemărginite se așterneau în liniștea nopții.

Gatsby a crezut în lumina aceasta verde, într-un viitor orgasmic care, an de an, ne tot scapă, îndepărtându-se din calea noastră. Mereu pare mai departe, mereu pare să ne ocolească, dar nu-i nimic – mâine o să alergăm mai repede, o să ne întindem mai mult brațele înainte... Și, într-o bună dimineață...

Așa ne zbatem, bărci izbite de valuri, vâslind mai departe împotriva curentului, duse neconștient îndărăt, în trecut.

Sfârșit

CUPRINS

<i>Studiu introductiv</i> de Anca Peiu	5
<i>Tabel cronologic</i>	17
Marele Gatsby	21

Designul copertei: ANDREEA APOSTOL

Ilustrația copertei: COLIN CAMPBELL COOPER, *Fifth Avenue, New York City* (1906)

Ilustrația clapetei: *F. Scott Fitzgerald*, fotografie publicată în ediția din iunie 1921 a revistei *The World's Work*. Fotograf necunoscut. Imagine disponibilă pe Wikimedia Commons.

F. Scott Fitzgerald
THE GREAT GATSBY

Toate drepturile asupra acestei ediții în limba română aparțin
CORINT CLASICI AI LITERATURII, un imprint CORINT BOOKS,
str. Mihai Eminescu nr. 54A, București.
www.edituracorint.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FITZGERALD, SCOTT F.

Marele Gatsby / F. Scott Fitzgerald ; trad. din lb. engleză și note
de Simona Goșu ; st. introd. de Anca Peiu. - Ed. a 2-a. - București :
Corint Clasici ai literaturii, 2024
ISBN 978-606-088-587-0

I. Goșu, Simona (trad. ; note)

II. Peiu, Anca (pref.)

821.111

STUDIU INTRODUCȚIV

MARELE GATSBY — O ISTORIE NEWYORKEZĂ

Marele Gatsby (*The Great Gatsby*, 1925) se citește cu o hartă (imaginară) a New Yorkului mereu la îndemână. Harta aceasta este mai mult sau mai puțin tributară unei anume epoci – pentru că însăși „Epoca Jazzului” (*The Jazz Age*) este o ficțiune, o proiecție metaforică a unor vremuri prea puțin poetice în sine. Fără harta aceasta închipuită am pierde noțiunea timpului său idealizat, cu atâtea punți de oțel țintind în vremuri ca acestea, prin care trecem chiar acum, la 120 de ani de la nașterea lui F. Scott Fitzgerald (1896–1940).

Podul Queensboro e tot acolo unde l-a lăsat Nick Carraway, amintindu-și (frânturi din) o istorie newyorkeză:

De pe Podul Queensboro, ai impresia că vezi mereu orașul pentru prima dată, oraș care-ți face cea dintâi promisiune extraordinară a misterului și frumuseții absolute a lumii.

Marele Gatsby, capitolul IV

Queensboro traversează apele aceluia East River dintre insula Manhattan și partea continentală a metropolei: Queens, Flushing. Acestea toate există încă, la locul lor, aici și acum, astfel încât, ori de câte ori ne e dat să le străbatem, ne gândim tot la *Gatsby* și la strălucirea lumii sale pierdute, asemenea „generației pierdute” a acelor scriitori – Ernest Hemingway, John Dos Passos, Ezra Pound, însăși Gertrude Stein, ce le-a dat numele – alături de care,

în al lor iconoclast „tablou de familie”, Scott Fitzgerald va rămâne pe veci. Plaza Hotel din Lower Manhattan și-a împlinit centenarul, acum aproape un deceniu. Pentru noi, trecătorii, toate aceste clădiri și străzi newyorkeze sunt astăzi ceea ce sunt, și datorită acestei cărți inepuizabile, deși de mică întindere, prețuite de majoritatea (re)cititorilor ei drept Numărul Unu al tuturor romanelor americane, dintotdeauna.

Pe de altă parte, *Marele Gatsby* este un roman newyorkez tocmai pentru că personajele sale provin din provincialul Vest al Statelor Unite ale Americii. Însuși Jay Gatsby (alias James/Jimmy Gatz) este un venetic prin New York, sosit cu întreg elanul celor treizeci și ceva de ani ai lui, după experiența Marelui Război, ca să cucerească metropola absolută a Coastei de Est –, iar apoi să-și dedice triumful adoratei doamne a visului său, Daisy Fay Buchanan. Ceea ce îl distinge pe Gatsby de toți cei din preajma lui este chiar desuetul spirit specific romanțului cavaleresc, al imposibilei/interzisei iubiri, pentru o femeie deja pierdută, deja aparținând altcuiva. Năzuința lui Gatsby (înapoi) către codul onoarei cavalereste este sortită eșecului de la bun început: propria sursă a prosperității dobândite prin derizoria (dar atât de profitabila) contrabandă cu alcool, într-o Americă a prohibiției, îi subminează această năzuință.

Prin urmare, însăși fabuloasa casă a lui Gatsby este sortită năruirii, de la bun început. Ea nu există decât în acest vis monomaniac al stăpânului îmbogățit ca peste noapte, colaborând cu gangsteri agramați (ca Meyer Wolfshiem) și anonimi tâlhari de duzină. Pe harta newyorkeză de azi nu există nici West Egg – unde Nick Carraway, povestitorul, îi devine vecin lui Jay Gatsby; nici East Egg – unde locuiește lumea bună, protipendada familiilor de *old money*, precum soții Tom și Daisy Buchanan. Mai ales, ceea ce nu există decât în cartea aceasta despre o casă mare și găunoasă, gata să se prăbușească – asemenea Casei Usher a lui Edgar Allan Poe – este căutătura fără de chip a ochilor doctorului T.J. Eckleburg, care străpung privirile călătorilor, de pe un imens panou

părăsit, cândva o ingenioasă reclamă a afacerii cu ochelari a respectivului oftalmolog. Ochii-i sunt „albaștri și gigantici”:

În loc să privească de pe fața cuiva înșă, acestea privesc din spatele unei perechi imense de ochelari galbeni, așezați pe un nas inexistent.

Marele Gatsby, capitolul II

Năluca fără chip (aidoma monstrului Moby Dick din cartea lui Herman Melville) a ochilor doctorului T.J. Eckleburg a rămas uitată în drumul care străbate mohorâta „vale a cenușii” (*the valley of ashes*), nu departe de sordidul garaj, cu pompă de benzină și atelier mecanic, al lui George Wilson, un alt venetic din Vest, aciuat pe această uliță lăturalnică, din sumbra periferie a metropolei newyorkeze. Asemenea inadaptaților din straturile mai luminoase ale îndoielnicei, amestecatei lor societăți, soții Wilson, George și Myrtle, tânjesc tot după Vestul lor „cuminte”, de acasă, cu nostalgii de provinciali incorrigibili. Numai că, în iureșul ironic al povestirii, destinele lor se vor contura cu totul altfel, deloc cuminte. Dacă ne întoarcem mereu la *Marele Gatsby* este pentru că nici nu ne putem rătați, cu o călăuză desăvârșită ca Nick Carraway. Când el începe să-și depene, în flashback, ironica istorie newyorkeză, țărâna s-a și întors în țărână, cenușa în cenușă. Trecutul își primește înapoi, mereu, copiii risipitori:

Așa ne zbatem, bărci izbite de valuri, vâslind mai departe împotriva curentului, duse necontenit îndărăt, în trecut.

Marele Gatsby, capitolul IX

*

Marele Gatsby ar putea fi o istorie de jale, pulsând în ritm lugubru, de *funeral jazz* – dacă nu ar aduce de fiecă dată atâta frumusețe „sufletului nostru bucuros de moarte”, cum ar spune Tudor Arghezi, un mare poet român, întâmplător, contemporan cu F. Scott Fitzgerald. Atâtea ecouri sprintare, din cântecele americane ale

anilor 1920 – căci în narațiunea sa, Nick se concentrează asupra verii anului 1922 – mențin o prospețime artificială în atmosfera aceasta de carnaval, a „Anilor Nebuni” care au precedat marele crah de pe Wall Street, din octombrie 1929. Doamne și domnișoare frivole, cu plete rebel retezate și rochii-sac, brăzdate de șiruri lungi, de perle (adesea false), joacă zi și noapte acel rol de *flapper* – de o obsedantă tinerețe-fără-bătrânețe, dobândită cu orice preț, căci viața durează atât de puțin, așa cum se presimte din sincopatele dansuri de societate: *black bottom*, *shimmy*, ale năbădăiosului deceniu. Poadoabele stridente, autentice sau kitsch, zornăie; rochiile viu colorate lasă la vedere picioare iuți, neobosite în frenezia dansului; fardurile se poartă în culori țipătoare, pe măști încremenite în surâsuri de complezență, sau în grimase de euforie alcoolică.

Sunt anii prohibiției (1919–1933), așadar petrecerile se țin lanț, înecate în valuri de șampanie și whisky de contrabandă. Lumea lui Gatsby are nevoie de el: îi bea alcoolul interzis, îi acceptă darul fără limite, al ospitalității; îl consumă, îl devorează. Apoi, gloata de petrecăreți își întoarce capetele, ca la un semn, ca și cum nici n-ar fi observat că Trimalchio a murit. Ca și cum el nici n-ar fi existat.

Ca titlu al romanului său, *Trimalchio* era prima opțiune a lui F. Scott Fitzgerald, care și-a perceput protagonistul ca pe un corespondent modern al clasicului arhetip de parvenit din *Satyricon*, romanul lui Petronius: al sclavului ajuns și cuprins de trufie, ce se vedea „de trei ori rege”, amuzându-se, la una dintre petrecerile sale, cu o grotescă înscenare a înmormântării proprii. O altă variantă de titlu ar fi fost *Sub flamura cu roșu, alb și albastru* (*Under the Red, White, and Blue*). Dar cel mai bine, cititorul de astăzi se poate întoarce la *Marele Gatsby* și la istoria scrierii sale entuziasate/a publicării sale dezamăgitoare pentru autor, trecând prin filtrul proaspăt al unui roman istoric de Therese Anne Fowler, *Z: Un roman despre Zelda Fitzgerald* (*Z: A Novel of Zelda Fitzgerald*), un bestseller american din 2013, care împrumută chiar bine-cunoscuta dedicație pentru soție, a lui Fitzgerald, de pe prima pagină a cărții *Marele Gatsby*: „Din nou, Zeldei” (*Once again to Zelda*).

Atmosfera anilor de *Jazz Age*, cu frenezia scăpărătoare a aceluiași deceniu american ne este și mai familiară din filmele hollywoodiene, în care inspirația evocării ei pare inepuizabilă. Pe marele ecran, cel mai recent *Mare Gatsby* (din 2013) ia trăsăturile lui Leonardo DiCaprio, a cărui Daisy apare în interpretarea actriței Carrey Mulligan. O variantă mai veche și mai fidelă cărții lui Scott Fitzgerald era aceea din 1974, cu Robert Redford și Mia Farrow. Însă publicul cititor – format din adevărați *fanatic admirers* – arareori își mai aduce aminte că prima ecranizare a romanului lui Scott Fitzgerald s-a făcut chiar în 1926, la doar un an de la apariția inaugurală a cărții, printr-un film mut, între timp pierdut fără urmă. Dar nimic nu a putut șterge marea amărăciune a autorului, căruia contemporanii cititori i-au răspuns cu aceeași rece ingratitudine cu care oaspeții lui Gatsby l-au dat pradă uitării, în mare grabă, încă înainte ca trupul să i se răcească acestuia în sicriu.

*

Ceea ce numim „visul american” (*The American Dream*) reprezintă o țesătură la fel de fragilă ca pânzele Penelopei, așteptându-și bărbatul victorios, de peste mări și țări. Autodidactul Gatsby se auto-inventează, se formează cu propriile puteri morale și intelectuale, conform preceptelor profund americane de *self-made man*, sădite în cultura și în mentalitatea acestei nații de învingători cu orice preț, de către personalități istorice fundamentale, ca Jonathan Edwards (1703–1758) și ca Benjamin Franklin (1706–1790). Primul – un vajnic apărător al puritanismului, doctrina religioasă aflându-și cântecul de lebedă în mișcarea cunoscută drept „Marea Deșteptare” (*The Great Awakening*). Al doilea – un cinic diplomat de carieră și energic întemeietor al Statelor Unite ale Americii, alături de ceilalți membri ai generației hotărâtoare de personalități istorice de la finele veacului luminilor: George Washington, Thomas Jefferson, John Adams, Alexander Hamilton, James Madison.

În „Codul unui tânăr puritan” (*A Young Puritan's Code*), Jonathan Edwards aduna o seamă de decizii (*resolutions*), menite să modeleze din profunzime conștiința tânărului american. Cea

mai cumplită dintre aceste decizii – și cea mai greu de îndeplinit – rămâne cea de-a doua: „Decid să nu irosesc nicicând, nici măcar o clipă din *timpul* hărăzit mie; ci să-i sporesc valoarea, atât cât sunt în stare să profit de ea” („Resolved, never to lose one moment of *time*; but improve it in the most profitable way I possibly can”). Aceasta își găsește ecoul în preceptul al șaselea, cel al „Hărniciei”/„Sârguinței” (*Industry*), dintre toate cele treisprezece de pe lista lui Benjamin Franklin, din *Autobiografia* sa – rețeta succesului garantat în împlinirea solitară (și iluzorie a) „visului american”: „6. Hărnicia/Sârguința: Nu pierde Vreimea. Ocupă-te mereu de ceva folositor. Debarasează-te de toate Acțiunile inutile.” („6. Industry: Lose no Time. Be always employ'd in something useful. Cut off all unnecessary Actions.”)

Ecouri din această zestre a înțelepciunii americane se regăsesc în notițele de adolescent ale lui Jimmy Gatz, pe care tatăl său le descoperă pe ultima foaie a cărții *Hopalong Cassidy*, care fusese a fiului său defunct: un program strict al activităților (auto-) educative de peste zi, urmat de o listă de „Decizii generale” (*General Resolves*), care începe chiar așa: „Să nu pierd vremea...” („No wasting time...”).

Dacă sfaturile teologului Jonathan Edwards și ale politicianului Benjamin Franklin nu ne-ar suna atât de clasic/familiar – *Carpe diem* –, poate că am atribui aceste precepte exclusiv „visului american”, ca pe o mare inovație dintre cele mai practice și folositoare, ale ingenuității Franklin. Fără să mai pomenim și de dorința lui Faust de a *opri clipa* – cea „atât de frumoasă” și fugară. Numai că dintotdeauna visurile omenirii au pornit (și s-au risipit) de la gândul trecerii ineluctabile a timpului. Iar Gatsby încerca să recupereze o cursă contra cronometru, ce fusese deja pierdută cu cinci ani înainte de revenirea sa, ca personaj ultra-monden și putred de bogat.

Ca protagonist al romanului intitulat după pseudonimul său de „afacerist” prosper – mai întâi, ca invenție proprie a acestuia, apoi, ca interpretare a naratorului prea fidel ca să se poată susține un punct de vedere subiectiv-empatetic – Gatsby pune

sub un ironic semn de întrebare însăși ideea „visului american”, atât de dragă compatrioților săi de azi și de odinioară. Candoarea îi este fatală lui Jay Gatsby. El se dedică acestei narcisiace opere de reinventare a *sinelui*, în spiritul noului nume ales – ca și cum singur, el însuși, ar putea compensa lipsa grijii părinților, a bunicii, a mătușilor, a unchilor, a învățătoarei, a profesorilor, a colegilor de școală, apoi de facultate și a prietenilor din adolescență – care participă împreună, conform rețetei europene din romane (și din realitatea verificată, a vieții de zi cu zi), la *formarea* unui copil, a unui nepot, a unui elev, a unui student redată în acea varietate de narațiune clasic-europeană numită *Bildungsroman*. Jimmy Gatz nu are parte de această armată de educatori, așa cum este lipsit și de compania tovarășilor de joacă și de studii. Singurul său „mentor” este Dan Cody, o apariție fugară a adolescenței lui Jimmy, de la care tânărul nici măcar nu se alege cu banii moștenii, ci doar cu un îndoielnic (soi de) „stil de viață”, la care va visa, apoi, să se întoarcă, pe tot răstimpul anilor petrecuți pe frontul european al Primului Război Mondial.

Atunci, ca un bun supraviețuitor al Marelui Război, și ca un (ipotetic) absolvent al Universității Oxford („Colegiul *Oggsford* din Anglia” – cum îi zice Wolfshiem), Gatsby își croiește un destin și își compune niște povești, mai mult sau mai puțin verosimile, despre propriul trecut, mai greu de verificat, datorită prăpastiei deschise de Războiul Mondial. „Respectabilitatea” astfel cucerită reprezintă însăși proba „visului american”: (aproape că) ajunge să creadă el însuși în ficțiunile proprii despre sine – până la nimicitoarea confruntare cu Tom Buchanan, de la Plaza Hotel, din Manhattan. Cu această bizară ocazie, Nick Carraway realizează, șocat, coincidența confruntării lor cu ziua lui de naștere: împlinirea *vârstei de treizeci de ani* îi umbrește sufletul, întocmai cum odinioară, gândul la acest prag aniversar al maturității artistice îl alarma pe însuși scriitorul F. Scott Fitzgerald.

Conștient – în pofida primirii indifferente, de moment – că *Marele Gatsby* avea să reprezinte un reper în întreaga istorie literară americană și universală, F. Scott Fitzgerald își lansa

capodopera la timp: în aprilie 1925, scriitorul încă nu împlinise douăzeci și nouă de ani. Viața lui însă, a idoma vieții lui Gatsby, avea să fie curmată prematur.

*

În capodopera lui F. Scott Fitzgerald, adevăratul american care se pricepe să aplice preceptele moralistilor de o incontestabilă autoritate națională, care au fost Jonathan Edwards și Benjamin Franklin, este Tom Buchanan. El știe să profite de hazard și să scape cu „onoarea de familist” nepătată. Mai întâi, are inspirația de a propune ca drumul de la conacul său din East Egg până în Manhattan, la Plaza Hotel, să se facă schimbându-se mașinile: Gatsby să treacă la volanul coupèului său albastru, alături de Daisy, iar Tom să conducă somptuosul automobil al lui Gatsby, cu Jordan Baker și Nick Carraway. Astfel se creează premisele unui quiproquo ce-i va fi fatal lui Gatsby. Însă măiestria scriitorului stă tocmai în faptul că deznodământul rămâne imprevizibil, chiar și pentru calculatul, nemilosul Tom Buchanan, până foarte târziu. Fitzgerald jonglează cu elemente de *suspense* și apoi de roman polițist (amar parodiate). Astfel, perceperea mizei tragic-ironice a înlănțuirii incidentelor narrative se amână până în momentul când cititorul trebuie să se despartă de vocea călăuzitoare a lui Nick Carraway.

Automobilul lui Gatsby, condus de Tom Buchanan, are nevoie de benzină. Astfel că Tom, Jordan și Nick sunt nevoiți să oprească la garajul lui George Wilson. De sus, de după perdele, Myrtle își recunoaște amantul bogat și fără scrupule, confundând-o pe Jordan Baker cu soția lui, Daisy Buchanan. După confruntarea dintre Tom Buchanan și Gatsby, de la Plaza Hotel, din Manhattan, mașinile se schimbă din nou, la propunerea aceluiași Tom, care astfel se ferea de o eventuală întâlnire cu impulsiva Myrtle, la întoarcere. Crezând că în mașina luxoasă sunt aceiași pasageri ca la dus, Myrtle se repede să-i vorbească lui Tom. Accidentul o va costa viața. Numai că la volan nu se afla Gatsby, ci Daisy.

De aici încolo, Tom Buchanan îl va lămuri ușor pe George Wilson că vinovatul este Gatsby. Orbit de durere, George îl împușcă pe Gatsby, apoi se sinucide.

Cei care scapă de orice suspiciuni sau acuzații, de orice re-mușcări, de orice inconveniente ale unei conștiințe încărcate, sunt Tom și Daisy Buchanan – buni supraviețuitori, conform „visului american”:

Erau niște oameni nepăsători, Tom și Daisy – distrugeau lucruri și ființe, și apoi se refugiau la loc în averea lor sau în nepăsarea lor fără margini, sau în orice altceva îi ținea împreună, și îi lăsau pe alții să curețe mizeria după ei...

Marele Gatsby, capitolul IX

De altminteri, singura licărire de luciditate a lui Gatsby apare chiar înainte de a porni spre Plaza Hotel, în hotărâtorul capitol al VII-lea, după sărutul ostentativ al lui Daisy și insinuările ei provocatoare. Nick rămâne martorul, dublul rezonabil al conștiinței bietului său prieten, Gatsby, pe care îl ajută – indirect – să-și dea seama de confuzia din mintea sa:

Gatsby se întoarse rigid către mine:

— Nu pot să-i spun nimic în casa lui, bătrâne.

— Vocea lui Daisy e așa de indiscretă, am făcut eu o remarcă. E plină de...

Și am ezitat.

— Vocea ei e plină de bani, spuse el deodată.

Marele Gatsby, capitolul VII

Glasul de *flapper* al lui Daisy Fay Buchanan, o fostă *belle* din Louisville, târgușorul din Vestul părăsit de dragul metropolei newyorkeze, concentrează întreaga ei forță de seducție: murmurul ei scăzut atrage atenția mai degrabă decât ceea ce spune de fapt. Ea nici nu prea are mare lucru de spus: e doar „o prostituță frumoasă” (*a beautiful little fool*) – după cum îi urează chiar propriei fiice, la naștere, să devină cândva. Acum ajunsă femeie în toată firea, dar continuând să joace rolul echivoc, de adolescentă indecisă, Daisy este direct răspunzătoare de prăbușirea și chiar de

uciderea lui Gatsby. De fapt, Daisy nu are o personalitate remarcabilă – însă Gatsby nici nu-i cere mai mult decât să rămână acea femeie-copiliță, la care el continuase să viseze neîntrerupt, vreme de cinci ani. Și tocmai această inconsistență de caracter, această „nehotărâre” o determină să-l respingă pe Gatsby, în confruntarea cu Tom, soțul și stăpânul ei. Daisy cea superficială, cea convențională, e doar una dintre cei care l-au înconjurat pe Gatsby, fără să se străduiască măcar să-l înțeleagă:

— Ei nu sunt decât o adunătură de nemernici! i-am strigat de pe peluză. Tu ești mai bun decât toți nemernicii ăia laolaltă.

Marele Gatsby, capitolul VIII

Nick va aștepta în zadar ca Daisy să trimită vreun mesaj de adio sau o floare, la înmormântarea lui Gatsby. De data aceasta, alegerea ei nu lasă loc niciunei ezitări: alături de soțul ei afemeiat, brutal, cinic, Daisy face casă bună. Au fost și rămân un cuplu de succes, buni supraviețuitori, într-o clasică alianță a intereselor familiale și financiare.

*

Zvonurile despre proveniența averii lui și despre obscura sa origine socială îl însoțesc pe Gatsby de la prima pagină a cărții. Acestea însuflețesc bârfa de la petrecerile sale, la care el însuși nici nu participă direct: nu bea niciodată din alcoolul de contrabandă, oferit mușafirilor săi, chiar și celor nepoftiți, cu atâta larghețe.

Intrigat de faptul că încă nici nu-i fusese prezentat acestui misterios vecin, al cărui invitat era, Nick nici măcar nu-și dă seama că (deja) purtau un dialog:

Îmi stătea pe limbă să-l întreb cum îl cheamă când Jordan tocmai aruncă o privire în jur și zâmbi. [...]

M-am întors către noua mea cunoștință:

— Pentru mine e o petrecere tare neobișnuită. Nici măcar nu am văzut gazda. Locuiesc acolo...

Și am arătat cu mâna înspre gardul meu viu din depărtare, care nu se vedea.

— ... Și tipul ăsta, Gatsby, și-a trimis șoferul cu o invitație.

O secundă mă privi ca și cum nu înțelegea.

— Eu sunt Gatsby, spuse el dintr-odată.

— Ce?! am exclamat. Vai, îmi pare rău!

— Credeam că știi, bătrâne. Mi-e teamă că nu-s o gazdă foarte bună.

Marele Gatsby, capitolul III

Capitolul al III-lea are o semnificație aparte în economia cărții: chiar înainte de acest prim dialog dintre Gatsby și Nick, cititorul face cunoștință cu un personaj secundar, care, în lipsa unui nume „civil”, ne va rămâne în memorie drept Ochi-de-Bufniță – poreclit astfel de însuși Nick Carraway. Cei doi mușafiri se întâlnesc prima dată în biblioteca lui Gatsby, care e plină de „cărți adevărate” – după cum remarcă, stupefiat, vizitatorul neîncrezător: „O adevărată victorie! Ce desăvârșire! Cât realism! Totuși, a știut și unde să se oprească: n-a tăiat paginile. Dar ce vrei? La ce te poți aștepta?”

Până la finalul capitolului, Ochi-de-Bufniță este implicat într-un accident de mașină – ce anticipează marele accident cu care se încheie cartea, și căruia îi cad victime Myrtle și George Wilson, plus însuși Gatsby. Când lumea îi reproșează lui Ochi-de-Bufniță că, știindu-se șofer neîndemânatic, nu ar fi trebuit să se fi urcat la volan, acesta se apără: „N-ați priceput. Nu eu eram la volan. Mai e cineva în mașină.” Spre nedumerirea lui Nick, care nici măcar nu-l anunțase despre înmormântare, Ochi-de-Bufniță va fi, totuși, singurul care se va alătura răzlețului cortegiu funerar al lui Gatsby – din care mai făceau parte numai Nick Carraway și *Mr. Gatz, Sr.*:

Ne-am răsfiat [...], la mașini. Lângă poartă, Ochi-de-Bufniță a stat un pic de vorbă cu mine:

— Nu am putut să ajung la slujba de la el de-acasă.

— Nimeni nu a putut.

— Ei, da!? Fir-ar să fie, Dumnezeuule! Și când te gândești că dădeau toți acolo buluc, cu sutele! Și-a scos ochelarii și și-a șters din nou lentilele pe ambele părți: Bietul amărât! a mai spus.

Marele Gatsby, capitolul IX

*

Astăzi avem certitudinea că literatura americană ar fi de neconceput fără *Marele Gatsby* al lui F. Scott Fitzgerald – tot așa cum nu ne-am putea imagina literatura americană fără *Aventurile lui Huckleberry Finn* de Mark Twain. Oricât de surprinzător ar părea, la prima vedere, *Gatsby* are ceva din *Huck*: amândoi sunt greu de „șivilizat”. Inadaptabilitatea lui *Gatsby* provine, ca a lui *Huck*, din profunzimea unui suflet incoruptibil – în pofida mediului corupt, în care fiecare dintre ei pare „să se descurce” de minune. Mai e ceva: sofisticata metropolă New York reprezintă pentru *Gatsby* ceea ce fiorosul fluviu Mississippi reprezenta pentru *Huck* – șansa evadării din mizerie, șansa de a o lua de la zero, tocmai acolo unde e mai greu. *Huck* devine el însuși abia pe pluta ce-l poartă la vale, pe Mississippi. *Gatsby* devine el însuși numai în *New York, New York*. Vorba cântecului: „dacă mă descure acolo, mă voi descurca oriunde” („if I can make it there, I'll make it anywhere”).

Tocmai prin această reprezentare poetică profund americană, *Marele Gatsby* aparține literaturii universale: prin sumbra meditație asupra fundamentalei singurătăți umane, asupra firii omenești – mai presus de orice explicații, mai prejos de orice scuze; asupra iluziei deșarte, căreia îi cad pradă, cel mai adesea, cei în stare să se îndrăgostească; asupra strategiilor de supraviețuire, a căror supremă cheie a succesului înseamnă o stranie combinație de indiferență și compromis – inaccesibilă lui Jay Gatsby.

Dacă acestea erau (și) temele de meditație ale romanticilor, înseamnă că F. Scott Fitzgerald demonstrează prin capodopera sa, că, indiferent de etichetele noastre savante, și în pofida oricăror cronologii și clasificări, nici măcar apusul romanticilor nu reprezintă vreo certitudine. Nici măcar la New York.

TABEL CRONOLOGIC

- 1896:** Se naște, la **24 septembrie**, în orașul St. Paul din statul american Minnesota, Francis Scott Key Fitzgerald, cel de-al treilea dintre cei cinci copii ai lui Edward Fitzgerald (1853–1931), proprietarul unei companii care vindea mobilă, și al lui Mary „Molly” Fitzgerald, născută McQuillan, fiica unui imigrant irlandez care făcuse avere din vânzarea produselor de băcănie.
- 1903:** Fitzgerald își începe studiile la o școală catolică, Holy Angels Convent, din Buffalo, New York, unde familia sa se mutase. În 1905 se va transfera la Nardin Academy, o altă școală catolică. După mutarea familiei înapoi în St. Paul, în 1908, va fi înscris la St. Paul Academy.
- 1908:** În luna martie, Edward Fitzgerald este concediat de compania Procter & Gamble și familia se mută din nou în St. Paul. Scott este înscris la St. Paul Academy, iar, peste trei ani, la Newman School, un prestigios liceu catolic din Hackensack, New Jersey.
- 1909:** Debutează în revista studentească *St. Paul Academy Now and Then* cu nuvela *The Mystery of the Raymond Mortgage* („Misterul ipotecii lui Raymond Mortgage”).
- 1913:** Își începe studiile la Universitatea Princeton, unde va face cunoștință cu viitorul scriitor și critic literar Edmund Wilson (1895–1972) și cu poetul John Peale Bishop (1892–1944), care îi vor rămâne prieteni pe viață. Acesta din urmă îi